

DIÁKÖNKORMÁNYZATOK A RENDEZVÉNYEKÉRT

Az iskolai diákönkormányzatok sem Sopronban, sem Salgótarjánban nem játszanak szerepet a diákok érdekképviselésének gyakorlásában. Inkább csak a bevételi forráshoz jutás egy lehetséges formái képződményeként funkcionálnak. Ezt azonban nem a pénzügyi szabályozás kedvezményes volta motiválja az iskola, illetve a diákok részéről, hanem az, hogy az iskolák minden létező keretet és formát igyekeznek igénybe venni azért, hogy diákjaik igényeit kielégíthessék, és valamiből finanszírozhatóvá tegyék rendezvényeiket, az iskola közösségi életének megteremtését.

A diákönkormányzatok mind Sopronban, mind Salgótarjánban az iskolák részeként jelennek meg, jelentős intézményvezetői-tanári kontroll mellett működnek, és a diákönkormányzatiságukból adódó lazább pénzügyi-költségvetési kereteik révén elsősorban az adott iskolához kapcsolódó beszerzésekhez és rendezvényekhez járulnak hozzá. A diákönkormányzatoknak nincs állandó kapcsolódásuk az ifjúsági és vallási civil szerveződésekhez. A politikai jellegű ifjúsági szervezetek közül akadnak olyanok, amelyek érdekeltnek tűnnek a diákönkormányzatok mozgósításában – ez elsősorban Salgótarjánra jellemző.

A középiskolás diákok szerveződései

Manapság egyre többen hivatkoznak arra, hogy a civil szférának mekkora hatóereje van, ezért a fiatalokat is elsősorban az ifjúsági szerveződésekben keresztül lehet elérni. Emiatt kiemelten támogatandók az ifjúsági civil szervezetek. Vizsgálatunkban erre is rákérdeztünk.

Tartozol-e valamilyen ifjúsági szervezethez? (a válaszok %-ában)

	Salgótarján	Sopron
Igen	13,8	12,8
Igen, rendszeresen résztvesz	5	6,7
Nem	68	66,3
Nem válaszolt	13,2	14,2

Úgy tűnik tehát, hogy az a hipotézis, amely szerint egy nyitott társadalomban a fiatalok jobban kötődnek a szervezett közösségi formákhoz, nem igazolódott be. Interjú vizsgálatunk szintén ezt az eredményt támasztja alá.

Megkérdeztük azt is, hogy milyen szervezethez tartoznak a válaszolók. Nem mindenki nevezett meg valamely szervezetet még azok közül sem, akik igennel válaszoltak az előző kérdésre. Ezzel magyarázható az, hogy Salgótarjánban 84,1 %-uk, Sopronban 85,1 %-uk ebbe a rubrikába semmit sem írt be.

A két város közötti legnagyobb különbség az első két legtöbbet választott szervezettípusban mutatkozik meg: míg Salgótarjánban a sport- és szabadidős klubokban a diákok 5,6 %-át találjuk, Sopronban a sportszervezetekben 5,5, a szabadidős egyesületekben 1,7 %-ukat. Az utóbbi városban ezt követően szerepelnek a vallási szervezetek (1,5 %), míg Salgótarjánban csak az ötödik helyen találhatóak a cserkészekkel azonos arányban (1,1 %). Sopronban sokkal többféle szerveződésről számolnak be a válaszadók, igaz, kétszer annyian szerepelnek a mintában, mint Salgótarjánban.

Az eltéréseket illetően két fontos momentumot kell megemlítenünk. Az egyik, hogy a nógrádi megyeszékhelyen nem szerepelnek társadalmi, baráti körök, a másik, hogy Sopronban meglehetősen sokféle politikai szerveződést említettek meg.

A válaszadók 99,1 %-a nem tartozik két, vagy ennél több szervezethez. Akik mégis, azok Sopronban inkább baráti köröket neveztek meg, Salgótarjánban pedig olyan elnevezésű szervezeteket, amelyeket csak a helybeliek tudják beazonosítani.

A civil szervezések és a diákönkormányzatok

A diákönkormányzatok sajátos hibrid-szervezeti formákat képeznek. A civil szervezések sajátosságait mutatják abban, hogy elvileg olyan jogokat adnak a diákok kezébe, amelyek segítségével legálisan az adott iskola, esetleg város keretei között képviselhetik a diákok érdekeit. A gyakorlatban többnyire azzal találkozunk, hogy nincsenek pontosan körülhatárolt pénzügyi, szervezeti kereteik és rendszerük, illetve nehéz feladatnak bizonyul az iskolák számára ezt a formai lehetőséget diákjaikkal feltölteni.

A törvény adta keretek értelmében az iskolai diákönkormányzatoknak minden – adott iskolába járó – diák automatikusan tagja. Ennek alapján a diákönkormányzatok formailag nagy lélekszámú szervezetek. A gyakorlatban azonban a legtöbb esetben vagy egyáltalán nem léteznek, vagy egy-egy képviselőjük megjelenik a fórumokon, mint a diákság képviselője, akiről mindenki tudja: a hivatkozási alapul szolgáló diákság a háta mögött ebben a formában nem létezik.

Interjúalanyaink szerint Sopronban a diákönkormányzatok nem működnek. A pályázati kiírásoknál lehet ugyan rájuk hivatkozva az iskola számára valamilyen pénzforrást biztosítani, de a diákönkormányzatok léte pusztán ebben a formai aspektusban jelenik meg, a diákélet vagy a tanulók érdekképviseleti funkciójának ellátása érdekében nem. A pénzszerző technikák tekintetében ugyanaz a mechanizmus jellemző rájuk, mint ami a ifjúsági civil szervezetekre is. Az, hogy működő vagy nem működő szervezetként funkcionálnak-e, attól függ, hogy a felnőtt kapcsolati segítők kellő kapcsolati tőkével rendelkeznek-e a pályázatok elbírálásakor.

A diákönkormányzatok szervezettségi szintje és jellege Salgótarjánban iskolánként igen eltérő. Új keretekben jelennek meg azok a régebbi rendezvényszervezési tradíciók, amelyek központi források segítségével a rendszerváltás előtti iskolán belüli szabadidős tevékenységek szervezeti kereteit jelentették (KISZ, ODB). Mivel a központi keretek megszűntek, és a helyükön nem, vagy csak szórványosan jelentek meg újak, a diákönkormányzatok meglehetősen kiszolgáltatott keretfeltételek között elsősorban a fellépő pénzügyi hiányok pótlására szolgálnak. Elsősorban pénzgyűjtő, vállalkozó szellemű diákokkal találkoztunk, akik szerencsés esetben hozzájutottak, kevésbé szerencsés esetekben nem rendelkezhetek az általuk gyűjtött összegek felett. Ugyanígy eltérő technikákat alkalmaztak az egyes iskolák mind a központi támogatás, mind a helyi források könyvelésében.

A diákönkormányzatok jelentős hányada rendezvények szervezésében gondolkodott, karakterük és jellegük főként az iskola tantestületének hozzáállásán, azzal szorosan együttműködve alakult.

A diákönkormányzatokat segítő pedagógusok státusza mára már tisztázottabbnak tűnik, mint a diákönkormányzatok keretfeltételei. Ugyanakkor a gyakorlat azt mutatja, hogy munkájukat nagymértékben beszűkítheti az intézményvezetői támogatás hiánya, személyes megélhetési gondok, a tanár kettős szerepéből fakadó függősége az iskolán belül (tanár és diákönkormányzati segítő szerep kettőssége), valamint az egyedüli támogató személy kiszolgáltatottságának érzése.

Az igazgatók részéről ugyanakkor mindkét városban hasonló véleményekkel, nosztalgiákkal találkoztunk. A diákönkormányzatok működésével kapcsolatban kifejezett ellenszenv is

előfordult. Más esetekben az a törekvés érzékelhető, hogy a fiatalok önszerveződését mintegy felülről "levezényeljék".

A kérdőíves vizsgálatokból kiderült, hogy a középiskolások a diákönkormányzatok kapcsán a közvetett demokrácia formáját preferálták: ismerik magát az intézményt, hallottak arról, hogy az iskolájukban létezik diákönkormányzat, de annak aktív alakulását másokra bízják.

Működési mechanizmusaikból adódóan tehát a diákönkormányzatok egyfajta sajátos, közvetett demokrácia érdekérvényesítő technikáira szocializálják a fiatalokat.

A középiskolás tanulók véleménye a diákönkormányzatokról

A tanulók több, mint 90 %-a tudja, hogy iskolájában működik diákönkormányzat. A "*Tudod-e, milyen kérdésekkel foglalkozik a diákönkormányzat?*" kérdésre adott válaszok azonban már kevésbé rózsás képet mutatnak. A rendszeresen tájékozódók aránya Sopronban 16,2, Salgótarjánban 13,1 % volt. A válaszolók kétharmada ugyanakkor mindkét városban hallott ezen szervezet működéséről. A két településen közel azonos arányban élnek olyanok, akiket nem is érdekel az, hogy milyen kérdésekkel foglalkoznak a diákönkormányzatokban.

Láthatóan a "langyos többség" uralja a véleményeket, de egyharmad arányban találunk olyan tanulókat, akiket még nem érintett meg ez a szerveződési forma.

Több válaszlehetőséget is előre megadtunk arra a kérdésre, hogy "*Véleményed szerint mi a feladata a diákönkormányzatnak?*" Mindkét városban a válaszok sorrendje ugyanaz volt, különbségek csak a százalékarányos eltérésekben mutatkoztak.

A tanulók szerint a diákönkormányzatok legfontosabb feladata az, hogy "*tájékoztassa a diákokat a rendezvényekről*". Interjúinkból kiderült: mind az iskolavezetés, mind a tanárok érdeke, hogy a diákönkormányzatok szerepét az érdekérvényesítés háttérbe állításával csak rendezvényszervező funkcióra szorítsák. Azonban a tanulók érzékelik a hiányt, hiszen a második legfontosabb feladatnak azt tartják, hogy "*a diákok véleményét jelenítse meg*", majd harmadikként azt említik, hogy "*megvédje a diákokat az iskolai konfliktusokban*".

A negyedik helyre került az érdekérvényesítés azon formája, amikor valamivel, vagy valakikkel szemben kell érdekeket érvényesíteni: "*A diákok érdekeit képviselje a tanárokkal szemben*." Kevesebben gondoltak arra, hogy a diákönkormányzat keretei között megengedik azt is, hogy az iskolán kívül, "*a városi döntésekben képviselje a diákokat*"; a kommunikáció két irányúságára való készséget, vagy inkább óhaját mutatja, hogy sokan választották azt a funkciót is, mely szerint "*a tanárok véleményét közvetítse a diákok felé*". Ezek az adatok azért is érdekesek, mert a két városban tapasztalt tanár-diák viszonyban igen nagy különbségek mutatkoznak.

A korábban elmondottakkal összhangban a diákönkormányzatokkal kapcsolatos válaszokból az derül ki, hogy Sopronban sokkal nyitottabb a tanár-diák kapcsolat, és sokkal elégedettebbek a diákok. Salgótarjánban a tanulók nagy részének az a kifogása merül fel a tanárokkal szemben, hogy nem kezelik egyenrangúnak őket, hanem lenézik, nem tartják embernek a diákot. A generációk közötti kommunikáció – a szülő-gyerek, tanár-diák kapcsolatokban – az egyik legfontosabb kérdés (hiány) a fiatalok számára. Annak ellenére tehát, hogy a tanulók csak a hatodik helyre választották feladatnak a tanárok véleményének közvetítését, ez mégis fontos jele az ez irányú kommunikáció igénylésének.

A két város között a legnagyobb különbség a hetedik és a nyolcadik legfontosabbnak tartott feladatban van. A salgótarjániak 71,2 %-a, a soproniak 81 %-a tartotta fontosnak, hogy a diákönkormányzat "*az iskola érdekeit képviselje a városban*". A különbség mögött fellelhetjük a két város iskolarendszerében már korábban kimutatott különbségeket.

Sopronban a horizontális kapcsolatokon alapuló, az iskola érdekeit a városban sikeresen és nyíltan megjeleníteni képes iskolavezetés mellett a fiatalok is érzékelik az iskola és a város megfelelő kapcsolatának fontosságát, a városi szintű érdekérvényesítés jelentőségét.

Salgótarjában a vertikális kapcsolatokon, az alapvetően autoriter habituson alapuló iskola-város, tanár-diák viszonyban a fiatalok kevésbé érzékelik feladatuknak az iskola egységként való megjelenítését a városban.

Hasonló okokra vezethető vissza a két város válaszoló diákjai közötti legnagyobb különbség is: azt a lehetőséget, hogy a diákönkormányzat "*a tanárok érdekeit képviselje*", Salgótarjában 23,3 %, Sopronban 40,1 % választotta. Ez is megerősíti, hogy a soproniak inkább, a salgótarjániak kevésbé szolidárisak tanáraikkal.

A diákönkormányzat érdemi funkcióit tagadók aránya az előzőekhez képest nem sok, de ha az adatokat önmagukban nézzük, akkor az tűnik ki, hogy minden hetedik válaszoló úgy látja, hogy "*semmi érdemi funkciója nincs*" ezen szerveződéseknek. Ez az arány azokat az interjúkat támasztja alá, amelyek szerint mindamelllett, hogy léteznek a diákönkormányzatok, igazából nem működnek.

Narancsik Ágnes